फणी विशाखो दिनजन्महेशः। दुर्गान्तको विश्वहरिः खरस्य पर्वः शशी चेति तिथीषु पूज्याः" इत्युक्ताः आगमोक्तदीक्षायतो दमनरोपणविधिः रामार्चनचन्द्रिकायाम्। तद्विधिस्तत्रैव दृश्यः। ४उपशान्ते ५वीरे शब्दर०। ६कुन्दवृक्षे राजनि०। ७ऋषिभेदे दमयन्तीशब्दे दृश्यम्। "यद्वरात् भीमस्य नृपस्य दमयन्तीकन्यावरलाभः। "दमनादमानाक् प्रसेदुपस्तनयां तथ्यगिरस्तपोधनात्। वरमाप"नैष०। दमयति–दम–णिच्–ल्यु। १शासनकर्त्तरि त्रि० दुष्टदमनः सर्वदमन इत्यादि। ९विदर्भाधिपभीमनृपसुतभेदे च दमयन्तीशब्दे दृश्यम्। स्वाधिकारात्प्रमाद्यन्तीः प्रजाः दमयितुं शीलमस्य वुच्। १०परमेश्वरे। "मरीचिर्दमनो हंसः" विष्णुस०। "वैवस्वतादिरूपेण दमयितृत्वात् वा" भाष्योक्तेः साधात्वम्। भावे ल्युट्। ११दमने न०, "न्यस्य दुष्टदमनक्षमं हरिम्" माघः।

दमनक पु० स्वार्थे क। १दमनवृक्षे "द्विगुणनगणभिह वितनुहि। दमनकमिति गदति शुचि हि" इत्युक्ते २षड्क्षरपादके छन्दोभेदे ३एकादशाक्षरपादके छन्दोभेदे च। "द्विजवर! युगलममलं तदनु कलय नवतुगुरुकम्। फणिपतिवरपरिगदितं दमनकमिदमतिललितम्" वृ०र०टी०

दमनी स्त्री दम्यतेऽग्निरनया–करणे ल्युट् ङीप। अग्निदमनीवृक्षे राजनि०।

दमन्य दमन इवाचरति दमन–क्यच् भेदे अन्त्यलोपः दमनकर्तृतुल्याचारे पर० अक० सेट्। दमन्यति अदमन्यीत्। "षड्डं त्रिशीर्षाणं दमन्यत्" ऋ०१०।९९।

दमयन्ती स्त्री विदर्भाधिपभीमनृपस्य कन्याभेदे तत्कथा भा० व० ५५अ० यथा

"तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः। शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः। स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत् सुसमाहितः। तमभ्यागच्छदुग्रस्तु मुनिर्दमनो नाम भारत! तं स भीमं प्रजाकामस्तोषयामास धर्मवित्। सहिष्यामि तव राजेन्द्र! मत्कारेण सुवर्चसम्। तस्मै प्रसन्नो दमनः सभार्य्यायै वरं ददौ। कन्यारत्नं कुमारांश्च त्रीनुदारान् महायशाः। दमयन्तीं दमं दान्तं दमनस्य सुवर्चसम्। उपपन्नान् गुणैः सर्वैर्भीमान् भीमपराक्रमान्। दमयन्ती तु रूपेण तेजसा यशसा श्रिया। सौभाग्येषु च लोकेषु यशः प्राप सुमध्यमा"। भा० व० ५८अ०। सा च पुण्यश्लोकनलराजकलत्रम् यथोक्तं तत्रैव ५७अ०

"सा सस्मरन्ती तु तान् देवान् पुण्यश्लोकस्य भारत!। नैषधं वरयामास भैमी धर्मेण पाण्डव!। विलप्यमाना वस्त्रान्ते जपाहावतसोचना। स्कन्धदेशेऽसृजत्तस्य स्रजं परमशोभनाम्। वरयामास चैवैनं पतित्वे वरवर्णिनी" "पार्थिवास्तानुभूयास्य विवाहं विस्मयान्विताः। दमयन्त्याश्च सुहृदः प्रतिजग्मुर्यथागतम्। गतेषु पार्थिवेन्द्रेषु भीमः प्रीतो महामनाः। विवाहं कारयामास दमयन्त्या नलस्य च। उषित्वा तत्र यथाकामं नैषधो द्विषदां वरः। भीमेन समनुज्ञातो जगाम नगरं स्वकम्"। "त्वयि वीर! विराजते परं दमयन्तीकिलकिञ्चितं किल"नैष०। ["दण्डो दमयिता दमः" विष्णुस०।

दमयिष्ठ त्रि० दम–णिच्–तृच्। १शासनकर्त्तरि २विष्णौ पु०

दमाय दमं दमनमिच्छति क्यच्–आत्मनोदमनेच्छायां पर० अक० सेट्। दमायति अदमायीत् "इत्थं वीर! उपसुपं दमायन्नन्यमन्य मतिने नीयमानः" ऋ० ६।४७। १६। "दमायन्तु ब्रह्मचारिणः" तै० ब्रा० १।४।२।

दमित त्रि० दम्यते स्म दम–णिच्–क्त वा दान्तेत्यादि इट्। कृतदमने इत्यादौ।

दमिन् त्रि० दम–यमा० शीलार्थे णिनुन्। १दमनशीले स्त्रियां ङीप्। २सागरसिन्धुनदीसङ्गमदक्षिणस्थे तीर्थभेदे न० ३तत्प्रवर्त्तकर्षिभेदे पु० "सागरस्य च सिन्धोश्च सङ्गमं प्राप्य भारत!" इत्युपक्रमे "प्रदक्षिणमुपावृत्य गच्छेत भरतर्षभ!। तीर्थं कुरुवरश्रेष्ठ! त्रिषु लोकेषु विश्रुतम्। दमीति नाम्ना विख्यातं सर्वपापप्रणाशनम्। तत्र ब्रह्मादयो देवा उपासन्ते महेश्वरम्। तत्र स्नात्वाऽर्चयित्वा च रुद्रदेवगणैर्वृतम्। जन्मप्रभृति यत्पापं तत्स्नातस्य प्रणश्यति। दमी चात्र नरश्रेष्ठ! सर्वदेवैरभिष्टुतः। तत्र स्नात्वा नरव्याघ्र! हयमेधमवाप्नुयात्" भा०व०८२अ०।

दमु(मू)नस् पु० दम–अनसि पृषो० वा हुस्वः। १अग्नौ, अमरः २शुक्राचार्ये उणा०। निरुक्ते ४।५। "जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोणः" ऋचमधिकृत्य अस्य अन्या निरुक्तिरुक्ता यथा "दमूना दमनना वा दान्तमना वापि वा दम इति गृहनाम तन्मनाः स्वाश्रमा मनोतेः"। २दमयितरि त्रि०। "दमूना गृहपतिर्दम आँ" ऋ० ।।६०४। "दमयति राक्षसादिकमिति दमूनाः" भा०।

दमे अव्य० दम–वा० डे। गृहे निघण्टुः।

दम्पती पु० द्वि० ब०। जाया च पतिश्च द्वन्द्वे जायाशब्दस्य पत्ये दमादेशः। विवाहितयोः जायापत्योः अमरः। "तौ दम्पती वशिष्ठस्य गुरोर्जग्मतुरात्रमम्" रघुः।